

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาระดับการรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร (2) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และ (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยมีสมมติฐานในการวิจัย คือ การรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจำนวนทั้งสิ้น 241 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 5% ได้กลุ่มจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 152 คน แต่เพื่อเป็นการป้องกันการสูญหาย และความแกร่งของข้อมูลดังนั้นผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 170 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็น (probability sampling) ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 1 ฉบับ แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การรับรู้เนื้อหาสาระปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าใจในเนื้อหาสาระปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการยอมรับในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ตอนที่ 3 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) และตอนที่ 4 คำถามปลายเปิด ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)

และด้านความเที่ยงตรงด้วยวิธีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และการส่งกลับทางไปรษณีย์ พบว่า ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 158 ฉบับ (คิดเป็นร้อยละ 92.41)

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติภาคบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ระดับการรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ด้วยสถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$) คำถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาระดับการรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาระดับการรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก และระดับการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อศึกษาการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากรายการโทรทัศน์มากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ จากการฟังรายการวิทยุอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด คือ จากการอ่านหนังสือ นิตยสาร และวารสารต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีความเจริญแบบยั่งยืนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ เข้าใจว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์ต้องมีทั้งความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด คือ เข้าใจว่าการเตรียมตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง หรือการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก กลุ่มตัวอย่างยอมรับว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ยอมรับว่าการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุขอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด คือ ยอมรับว่าการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและถูกเอารัดเอาเปรียบน้อยลงอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาตอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก กลุ่มตัวอย่างเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางสารอาหารครบถ้วนมากกว่าการรับประทานอาหารจานด่วนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การใช้แรงงานในครอบครัวช่วยทำงานแทนกิจกรรม หรืองานที่เคยจ้างแรงงานภายนอกอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุด คือ การซื้อสิ่งของฟุ่มเฟือยน้อยลง แม้ว่าจะมีรายได้เพียงพอที่จะซื้อได้อยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การรับรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความเข้าใจ และในระดับสูงมากกับการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมากกับการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษากิจกรรมการดำเนินชีวิตที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองมากที่สุด รองลงมา คือ การเลี้ยงไก่บ้านไว้กินเองในครอบครัว และลำดับต่อมา คือ การประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนผลการศึกษาหลักเกณฑ์ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต พบว่า กลุ่มตัวอย่าง

มีหลักเกณฑ์ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การใช้เหตุผลในการใช้จ่ายมากที่สุด รองลงมา คือ ต้องมีความประหยัด ไม่สร้างหนี้เพิ่มเติม และลำดับต่อมา คือ ต้องรู้จักความพอประมาณ ใช้จ่ายอย่างพอเพียง

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับการรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาตอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. จากการศึกษาระดับการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากรายการวิทยุโทรทัศน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนพพร เมธีอนันต์กุล (2549) ที่ว่า กลุ่มเกษตรกรเคยได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ และยังสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานราชการในปัจจุบันที่มีการส่งเสริมให้ข้าราชการและครอบครัวน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต จึงทำให้การรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านทางหน่วยงานทางราชการที่เป็นต้นสังกัดของตนเอง รวมทั้งในปัจจุบันในภาวะทางเศรษฐกิจค่อนข้างทรุดตัว จึงทำให้มีการส่งเสริมการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต โดยผ่านสื่อด้านรายการโทรทัศน์มากขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่า สื่อรายการโทรทัศน์เป็นประเภทของสื่อที่เข้าถึงประชาชนในทุกชนชั้น และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นพพร เมธีอนันต์กุล (2549) ที่ว่าเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือ จากการฟังรายการวิทยุอยู่ในระดับมาก และน้อยที่สุดคือ จากการอ่านหนังสือ นิตยสาร และวารสารต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นไปได้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว กลุ่มตัวอย่างมีพื้นฐานเป็นเกษตรกรดังนั้น การดำเนินชีวิตส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสื่อที่มีโอกาสรับข้อมูลได้ง่าย ๆ อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ และหอกระจายข่าวจากผู้นำของชุมชน เป็นต้น ในส่วนของการรับรู้ผ่านการอ่านหนังสือ นิตยสาร และวารสารต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นไปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นโอกาสที่จะรับรู้ข้อมูลจากการอ่านหนังสือจึงอาจจะเป็นไปได้ยาก

2. ผลการศึกษาความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีความเจริญแบบยั่งยืนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ เข้าใจว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์ต้องมีทั้งความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันอยู่ในระดับมาก ยังสอดคล้องกับ ศศิพรรณ บัวทรัพย์ (2547) ที่ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความเห็นด้วยต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการรับรู้ในเนื้อหาสาระ ด้านความเข้าใจในเนื้อหาสาระ ด้านการปฏิบัติหรือด้านการประยุกต์ใช้ และด้านการเผยแพร่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของทศมนพร พุทธจันทร์ (2547) ที่ว่าข้าราชการจังหวัดราชบุรีมีการรับรู้ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนการศึกษาของ ศศิวรรณ บัวทรัพย์ (2547) ที่ว่า นักศึกษามีการรับรู้ในเนื้อหาสาระ มีความเข้าใจในเนื้อหาสาระ มีการปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ และเผยแพร่อยู่ในระดับมากนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของเอียรธิดา เหมพิพัฒน์ (2546) ที่ว่ากลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ในเนื้อหาสาระปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระเศรษฐกิจพอเพียงในระดับความเห็นค่อนข้างสูง แต่การศึกษาของเอียรธิดา เหมพิพัฒน์ (2546) ซึ่งศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พบว่า การรับรู้ในเนื้อหาสาระอยู่ในระดับปานกลาง แต่การศึกษาของพลฤทธิ สุวรรณเมธา (2546) พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญต่อการมีพุทธจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ การศึกษาของจิรพร เจริญสุข (2544) ที่ว่า การเข้าใจการนำนโยบายเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเกิดภาวะผู้นำ นำไปสู่การมีส่วนร่วมและการนำนโยบายไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม รองลงมา คือ เข้าใจว่า ถ้าพวกเขามีสุขภาพจิตดี มีคุณธรรม ยอมรับในตัวเอง และผู้อื่นทำให้เรามีชีวิตอย่างพอเพียงอยู่ในระดับมาก อาจเป็นไปได้ว่า จิตใจเป็นตัวควบคุมกิจกรรมความนึกคิด และการแสดงออกของบุคคล เมื่อบุคคลมีสุขภาพจิตดี ยอมรับในตัวเอง และผู้อื่นจึงใช้ชีวิตทำให้ชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นอยู่อย่างพอเพียง

3. ผลการศึกษาการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างยอมรับว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนมากที่สุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ยอมรับว่าการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุขตามวิถีชีวิตของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับ จริยา

สุพรรณ (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ชุมชนบ้านหลุมมะขามเกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมาจากอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยระยะแรกได้รับค่าจ้างเป็นแรงงานตัดไม้ จากนั้นได้จับจองพื้นที่ดังกล่าวทำการเกษตร ซึ่งการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในช่วงนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม คือ ผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนรวมทั้งได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกเป็นแบบพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกษตรกรส่วนหนึ่งได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตและรูปแบบการผลิตเป็นไปตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยจุดเริ่มต้นได้แบบอย่างจากการศึกษาดูงานจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพตามแนวคิดดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านหลุมมะขามที่ได้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และน้อยที่สุดคือยอมรับว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและถูกเอารัดเอาเปรียบน้อยลง อาจจะเป็นเพราะว่า ถ้าพวกเขามีความสามัคคีในการกรทำกิจกรรมแล้ว ก็จะมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และการเอารัดเอาเปรียบก็จะน้อยลง และยังสอดคล้องกับ สหัชยา พลภัทที (2548) ที่กล่าวว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งได้ 4 ด้าน คือ กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสังคม กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุล จึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรงและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง แนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ การพัฒนาความรู้และคุณธรรมในตัวบุคคล ผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบและการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้านอย่างสมดุล เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งมัลลิกา เขียวหวาน (2546) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร มีส่วนร่วมมี 6 กิจกรรม ได้แก่ การฝึกอบรม การดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การประชุมสัมมนา การทำแปลงสาธิตและการเผยแพร่ความรู้ โดยระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับการมีส่วนร่วมรับรู้ รองลงมา ได้แก่ ร่วมรับประโยชน์และร่วมรับประโยชน์

และร่วมทำ ส่วนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมประเมินผลนั้นมีน้อยถึงไม่มีเลย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เวลาว่าง ตำแหน่งทางสังคม ศักยภาพส่วนบุคคล ความต้องการบริการจากรัฐ เจตคติ กิจกรรมการเกษตรและทรัพยากรที่มีอยู่ การเปิดรับข่าวสาร ส่วนรายได้และการศึกษาไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎี แต่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงาน ผู้นำชุมชนและเครือข่ายกลุ่มอาชีพและแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม ส่งเสริมปัจจัยที่เกี่ยวข้องและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมปฏิบัติจริง สอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมของการเกษตรกร เน้นเนื้อหาการพึ่งตนเอง และการจัดการทรัพยากรการเกษตร

4. ผลการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางสารอาหารครบถ้วนมากกว่า การรับประทานอาหารจานด่วนมากที่สุด รองลงมา คือ การใช้แรงงานในครอบครัวช่วยทำงานแทนกิจกรรม หรืองานที่เคยจ้างแรงงานภายนอก อาจจะเป็นเพราะว่า ชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เป็นชุมชนเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่จะทำอาหารรับประทานเองอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมประเด็นดังกล่าวจึงมีระดับสูงสุดเมื่อมีการศึกษากับชุมชนดังกล่าว ประกอบกับสถานภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านที่ค่อนข้างยากจน ดังนั้นการใช้แรงงานในครอบครัวช่วยทำงานแทน จึงมีอัตราสูงมากเมื่อเทียบกับการจ้างแรงงานจากภายนอกครอบครัว ซึ่งสุภกิจ ศรีปัดดา (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน มีระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจกรรมอยู่ในระดับมาก แนวปฏิบัติที่เป็นไปได้สูงและควรปฏิบัติอย่างมาก คือ ต้องประกอบการด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เช่น ลูกค้า แรงงาน และผู้ส่งสินค้าหรือวัตถุดิบ หลักการ เงื่อนไขและแนวปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์กับวิสาหกิจชุมชนได้ทุกประเภท และทุกลักษณะกิจการไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ ต้องให้ผู้ประกอบการเรียนรู้ เข้าใจหลักการอย่างจริงจังและสมควรประกอบการโดยยึดหลักปฏิบัติ คือ ต้องมีความรู้ ต้องมีคุณธรรม ทำกิจกรรมโดยมีเหตุมีผล พอประมาณและสามารถคุ้มกันตนเองได้ อุ่มชูตัวเองได้ ยืนบนขาตัวเอง

ได้ สรุปว่า แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้กับวิถีชีวิตชุมชนทุกชนิดและทุกขนาด ของกิจการได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยที่ได้มีประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้น ผู้นำชุมชนควรมีนโยบายและกลยุทธ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่ในความปกครองหรือการดูแลของตน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเงินเหลือเก็บ รู้จักความประหยัด อดออม ไม่ซื้อสิ่งของฟุ่มเฟือย และทำให้ ชีวิตมีความสุข ไม่เกิดความเดือดร้อนกับตนเองและครอบครัว

2. ควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการอ่าน หนังสือพิมพ์รายวัน การอ่านหนังสือ นิตยสารและวารสารต่าง ๆ ให้เพิ่มมากขึ้น โดยการจัดให้มี ศาลาประชาคม ห้องสมุดประชาชนภายในชุมชน เพื่อการเข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศกันอย่างทั่วถึง สามารถนำไปเป็นข้อมูลและสารสนเทศดังกล่าวไปใช้สำหรับการวางแผนการพัฒนาชุมชนให้ มีความยั่งยืน และมีความสุขภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. ผู้นำชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ควรศึกษาข้อมูล และสารสนเทศที่ได้จากงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะข้อมูลที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำกว่าข้ออื่น ๆ เพื่อการพัฒนาที่ตรงจุด และไม่สิ้นเปลืองงบประมาณที่เปล่าประโยชน์

4. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนสหกรณ์ของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการรวมกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เพื่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าภายในชุมชน และระหว่างชุมชน จะทำให้ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้ ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ประชาชนในชุมชนบ้านสะเดา ตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพียงชุมชนเดียว ควร มี การศึกษาเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเพียงเท่านั้น ควรมีการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เชิงปริมาณ เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและสมจริงมากที่สุด